

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Організатори конференції запропонували для обговорення найважливішу тему про юридичну техніку, тому що неможливо здійснювати будь-яку юридичну діяльність без володіння знаннями про інструментарій (підходи, методи, засоби, способи та ін.) її організації і виконання. Разом із тим триває дискусія щодо доцільності існування такого поняття, як “юридична техніка”, його визначення та співвідношення з поняттями “законодавча техніка”, а також “методологія юридичної техніки”.

У тлумачних словниках “техніка” визнається як “сукупність прийомів, застосовуваних у будь-якій справі; прийоми роботи та додаток їх до справи, побут, вправність; сукупність засобів людської діяльності”. Отже, техніка в значенні, що нас цікавить, трактується як те, що: (а) притаманне людській діяльності; (б) є певним (своєрідним) додатком до неї; (в) також це прийоми, засоби, застосовувані в діяльності людини, різновидом якої є юридична діяльність.

Як відомо, поняття “юридична техніка” є багатограним, а нас цікавлять дві основні. По-перше, це система наукових знань про те, як здійснювати правотворчу, правозастосовну та інші види юридичної діяльності (наука про інструментарій провадження юридичної діяльності). По-друге, юридична техніка – це система інструментарія створення нормативно-правових актів та їх реалізації. Різновидом юридичної техніки є техніка законодавча. Розглянемо юридичну техніку як систему певних наукових знань у площині її методології.

Методологію, як визнають дослідники в юридичній літературі, у загальному вигляді можна назвати способом пізнання. Разом із тим питання про методологію юридичної техніки залишається дискусійним. Так, Т. В. Кашаніна визнає методологією юридичної техніки сукупність вихідних (початкових) наукових підходів до дослідження юридичної діяльності, а також способів і прийомів її виконання. Наведене, на наше переконання, потребує уточнення. Юридичну техніку не можна ототожнювати з юридичною діяльністю, а методологію обмежувати лише науковими підходами, способами і прийомами. Крім того, згадане визначення не охоплює такий методологічний аспект, як забезпечення здатності досягти істинний, тобто науковий, результат відповідного пізнавального процесу.

Під методологією пізнавального процесу більшість дослідників розуміє систему методів, прийомів і засобів наукового пізнання, що становить собою в першу чергу комплекс раціональних шляхів, що історич-

но склалися, засобів і форм руху мислення від незнання до пізнання, від гіпотез до істини, від одиничного до узагальненого, від явища до сутності. Необхідно підкреслити правильність твердження М. І. Панова й Н. О. Гурторової, що методологія наукового пізнання – явище інтегральне: з одного боку, вона об'єднує систему компонентів, що її утворюють (світоглядні, загальні і спеціальні теорії й концепції, філософські закони й категорії, правила логіки, загальнонаукові і приватно-наукові методи й методики дійсності), а з другого – засоби і принципи пізнання, що забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про об'єкт і предмет дослідження. Як зауважують ці вчені, підтримуючи позицію Д. А. Керимова, методологію не можна зводити лише до тієї чи іншої (однієї) компоненти, наприклад, до окремого (одного) методу або до вчення лише про деякі засоби, методи чи методики, оскільки за їх межами в такому випадку безпідставно залишатимуться інші, внаслідок чого й методологія як така не буде визначена з відповідною повнотою. Крім того, будь-які теоретичні положення, зокрема, у вигляді певних концепцій, за твердженням В. С. Зеленецького, теж мають бути здатними виконувати методологічну функцію, а тому вони повинні відповідати певним вимогам (онтологічним, гносеологічним, правовим, соціальним тощо). Підґрунтям для останньої тези є те, що накопичені у процесі наукових пошуків знання про об'єкт і предмет дослідження приєднуються до вже існуючих знань і можуть бути використані для подальших пізнавальних наукових розвідок.

Методологія науково-правових досліджень – це сфера знань про організацію й результат (з позиції вимог до нього) такої пізнавальної діяльності людини, які знаходяться у стані теоретико-прикладного розвитку й інтеграції. Отже, ключовим у методології стосовно юридичної техніки є те, що йдеться про організацію і результат розробки (створення) і/або вибору ефективного інструментарію здійснення юридичної діяльності.

Враховуючи наведене, можна сформулювати визначення *методології юридичної техніки – це сфера знань про організацію і результат (з позиції вимог щодо нього) розробки і/або вибору інструментарію здійснення юридичної діяльності, які знаходяться у стані теоретико-прикладного розвитку й інтеграції. У загальному виді такими є еволюційно-інтегративні знання про створення (створення або вибір) ефективного інструментарію точного опису певної правової ідеї.*

Чи можуть на сьогодні накопичені знання про юридичну техніку здійснення науково-правових досліджень, закріплення в нормативно-правових актах їх результатів задовольняти суспільство, законодавця, наукову спільноту і практиків-правозастосовувачів? Здається, що відповідь криється у тих результатах, що отримує суспільство в цілому від таких досліджень і, урешті-решт, від законодавця, зокрема, у сфері боротьби зі

злочинністю. Якщо є багато проблем у цій сфері, то слід шукати можливі прогалини або резерви, зокрема, у тих підходах, правилах створення (розробки) або вибору того інструментарію, що ми застосуємо в наших дослідженнях, нормотворчій і правозастосовній діяльності. Враховуючи обмеженість в обсягу доповіді, це питання можливо розглянути лише частково. Зупинимося на окремих правилах розроблення концептуальних прийомів здійснення кримінально-правових досліджень і забезпечення досягнення ефективного результату.

На жаль, на сьогодні ще не оприлюднено такої наукової роботи з питань юридичної техніки, яка задовольнила б усіх осіб, зацікавлених цією проблематикою. Можемо констатувати лише її окреме висвітлювання у науковій юридичній літературі, в багатьох випадках з різними позиціями авторів. У кожному кримінально-правовому дослідженні розробляється або обирається свій інструментарій, що зумовлено: (а) метою дослідження й завданнями, що вирішуються для її досягнення, а також обраними його об'єктом і предметом і (б) історичними, теоретичними, правовими і емпіричними передумовами, встановлення яких передують накопиченню нових знань про них.

Юридична техніка кримінально-правового дослідження залежить не лише від наведеного, а й від багатьох інших чинників, зокрема, від уміння науковця-творця сформулювати стратегічну ідею і розробити концепцію дослідження. Однією з форм вираження ідеї кримінально-правового дослідження, а також теоретичною основою для обрання, розроблення й формулювання методологічного інструментарію є гіпотези, які висуваються як на початку пізнавального процесу при підкресленні науковості дослідження з урахуванням результатів аналізу історичних, теоретичних, правових та емпіричних передумов наукового пізнання, так і в його процесі. Вони мають певне значення для організації дослідження, а саме: методологічне (концептуальне, організаційне); теоретико-правове; правозастосовне. Висунуті гіпотези підлягають узагальненню, подальшій перевірці і служать підґрунтям для похідних або нових, приміром, з метою уточнення або розвитку існуючих.

Проблеми наукового пізнання обраного об'єкта (предмета) та досягнення зазначеної мети можна вирішити тільки комплексним шляхом на емпіричному й теоретичному рівнях дослідження, а також при їх об'єднанні. Методологічні засади таких досліджень складають: (а) положення онтології, аксіології, праксіології, антропології, загальної теорії пізнання, теорії натуралізму та ін.; (б) філософські й загальнонаукові методи – діалектичний, системно-структурного та системно-функціонального аналізу, історико-правовий, порівняно-правовий, герменевтичний, статистичний, соціологічний, математичний, моделювання тощо. Причому до методів емпіричного рівня треба віднести опис, порівняння, експеримент, моделюван-

ня, спостереження; до методів теоретичного рівня – діалектичний, загальнологічні (аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію).

Експериментально підтверджено найбільшу ефективність при дослідженні проблем кримінального права оптимального композиційного підходу. Названий підхід, який доцільно застосовувати в організації пізнавального процесу, становить собою об'єднання певних складників – визнаних науковцями світоглядних та інших теорій, концепцій, законів, правил, підходів, принципів і методів. Композиційність – це найважливіший організуючий компонент, який забезпечує єдність та цілісність пізнавального процесу, підпорядковуючи кожному його структурну частину іншим та меті дослідження. Композиційність в організації пізнавального процесу досягається шляхом формулювання і впровадження домінуючої ідеї, яка є стратегічною і впливає на вибір методологічного інструментарію й меж його використання. Такою ідеєю виступає сформульована (-і) концепція (-ії). Оптимальність – це необхідне й достатнє, що дозволяє отримати бажаний результат, тобто відсутність зайвого. Обрана стратегія із запровадженням обраних підходів, методів, теорій, законів і правил, які вже перевірені часом, дозволяє здійснити всебічне вивчення об'єкта (предмета) дослідження.

Перспективним напрямом створення догми (системи наукових знань) юридичної техніки в площині кримінально-правових досліджень є поширене й поглиблене використання математичних підходів. Математику слід визнати ключовим складником сучасної теорії пізнання і наукових знань про юридичну техніку. Щодо дослідження загальнотеоретичних питань кримінального права й проблем різних його інститутів корисними є знання, що отримали назву “інституційна архітектоніка”, яка вже визнана у всьому світі як сучасне прогресивне вчення про побудову гармонійних досліджуваних об'єктів й предметів, а також такі закони математики, як закон про золоту пропорцію (гармонію, досконалість цілого) та закон про золоту серцевину, відомі ще з часів Евкліда. Поглиблене застосування математичного підходу сприятиме вирішенню проблем забезпечення системності кримінального права як науки і системності кримінального законодавства (щодо системи покарань і відповідальності юридичних осіб, запровадження кримінального проступку, побудови диспозицій і санкцій норм в Особливій частині КК), подолання полісемії багатьох термінів, що містяться в нормах КК, і термінологічної неточності опису ознак злочинів (наприклад, наслідок злочинного діяння у виді майнової шкоди фіксується з використанням понад 10 термінів без урахування специфіки такої шкоди, зокрема, видових ознак і її структури).